

Výňatek z Výroční zprávy ČSI za školní rok 2005/2006

(Zkrátila a upravila Kateřina Smolíková)

Inspekce, která proběhla v mateřských školách v průběhu školního roku 2005/2006, hodnotila mimo jiné přípravu školních vzdělávacích programů, informovanost o RVP PV a připravenost ředitelek a učitelek na nové úkoly. Hodnotila také podmínky, které mateřské školy mají.

1. Školský zákon v praxi mateřských škol

Školský zákon zařazuje nově mateřské školy do druhů škol, mění se jejich právní postavení. Ze sledovaných MŠ bylo 93,8% samostatnými právními subjekty a 6,2% bylo zřízeno jako obor vzdělání při základní škole.

Vedení mateřských škol vnímá pozitivně autonomii školy, která umožnila **uvolnit denní režim a zpracovat ŠVP podle skutečných potřeb dětí a konkrétních lokálních podmínek**. Problémem je **příliš vysoký úvazek přímé výchovné povinnosti** vedoucích pracovníků, a to především v malých školách. Je vytvořen malý prostor pro nové úkoly a pro koncepční práci.

Ve školním roce 2005/2006 byla také uložena povinnost zajistit právo na přednostní přijetí dítěte do mateřské školy v posledním roce před zahájením povinné školní docházky podle § 179 odst. 2. V mateřských školách, v nichž se uskutečnila inspekce, byla naplněnost škol v průměru 88% a **přístup k předškolnímu vzdělávání byl zajištěn**. Problémy se objevily v místech, kde došlo k radikálnímu omezení kapacitou mateřských škol v uplynulém období, kde nebyly včas podchyceny trendy vyšší porodnosti nebo přílivu mladých rodin do příměstských zón. Tento problém byl někdy řešen využitím volných kapacit v jiných školách v obci.

2. Reforma kurikula v předškolním vzdělávání

Inspekce se v mateřských školách zaměřila mimo jiné na hodnocení dopadů nových předpisů na praxi mateřských škol, hodnocení podmínek vzdělávání podle ŠVP a soulad ŠVP s rámcovým vzdělávacím programem v souvislosti s postupem kurikulární reformy. Inspekce proběhla ve 482 mateřských školách (tj. v 10,2% z celkového počtu 4 710 mateřských škol dle ÚIV).

• Příprava školních vzdělávacích programů

Povinnost postupovat v mateřských školách podle Rámcového vzdělávacího programu, vydaného Opatřením ministryně školství č. 32 405/2004-22 ze dne 3. ledna 2005 s účinností od 1. března 2005, je vymezena od 1. září 2007. **Ve všech sledovaných mateřských školách byl zpracován školní vzdělávací program**. Při přípravě ŠVP byly využívány metodické materiály Výzkumného ústavu pedagogického v Praze. Mateřské školy s dobrým vybavením prostředky ICT využívají i podporu nového Metodického portálu. Ukázalo se, že příprava ŠVP je ovlivněna dosavadními zkušenostmi pedagogů s tvorbou koncepčních materiálů a dovednostmi v řízení školy a že tedy ŠVP závisí na tom, jak dlouho je škola právním subjektem, a také na velikosti školy a sídla, ve kterém působí.

- **Soulad ŠVP a RVP PV**

V navštívených mateřských škol bylo **93% hodnocených školních vzdělávacích programů v souladu s platným rámcovým vzdělávacím programem**. Přesto není tvorba ŠVP zdaleka bez problémů. K hlavním problémům řadily učitelky omezený přístup k informacím, v závěru školního roku však připouštěly, že v této oblasti dochází k postupnému zlepšování. Příkladem dobré praxe byly podpůrné projekty krajských pedagogických center, které ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze připravovaly metodiky pro tvorbu ŠVP. Ředitelky i učitelky uvádějí, že nejčastěji získávaly informace výměnou zkušeností mezi školami v rámci obce a regionů, nebo při setkáních profesních sdružení a v odborných časopisech.

Z výpovědí pedagogických pracovníků v předškolním vzdělávání vyplývá jedno zásadní riziko, a to je **absence důsledných analýz, dlouhodobého plánování, týmové práce a řízení**. Nezkušené ředitelky stále uplatňují postupy, které toto postrádají. S výjimkou sloučených subjektů často nepociťují potřebu angažovat do řídicích procesů učitelky a přizvat je ke společné odpovědnosti za zvýšení kvality vzdělávání. Možnosti společných setkání pedagogické rady a aktivní práce v týmech jsou ve velké míře limitovány i ekonomickými a provozními podmínkami. Častým problémem je **absence kvalitní analýzy podmínek vzdělávání, nejsou jasně vymezeny priority a chybí koncepce rozvoje směřující k naplnění a proveditelnosti požadavků ŠVP**. Pro řadu učitelek je také velmi náročné dobře stanovit vzdělávací obsah a poradit si s vlastním hodnocením škol.

- **Podpora rozvoje osobnosti dítěte v předškolním vzdělávání**

Pestrost a šíře nabídky vzdělávacích aktivit a snaha učitelek o **integrované vzdělávání**, v němž jsou více vyváženy spontánní a řízené aktivity, korespondují s pochopením filozofie rámcového vzdělávacího programu. Obsah, postupy a organizace předškolního vzdělávání ukazují, že školy v současnosti přecházejí od zprostředkovaného předávání a osvojování si hotových poznatků **k prožitkovému a kooperativnímu učení hrou a činnostmi, založenými na aktivní účasti dítěte**.

- **Vlastní hodnocení v praxi mateřských škol.**

Z výše uvedeného vyplývá, že tato oblast v práci mateřských škol doposud vykazuje značné rezervy. Inspekce sledovala rozvoj vlastního hodnocení podle § 12 odst. 1 a 2 školského zákona a jaká opatření ředitelky přijímají na základě výstupů v určených oblastech podle vyhlášky č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy. Stav vlastního hodnocení v mateřských školách je ve fázi **hledání a přípravy**, nejsou propracovány systémy vlastního hodnocení škol, znalost metod hodnocení kvality a vhodných nástrojů pro různé oblasti je malá.

Analýzy jsou prováděny v oblasti podmínek. Více než polovina ředitelky provádí analýzy personálních podmínek. Často jsou hodnoceny podmínky a průběh vzdělávání, zatím jen okrajově je hodnocena kvalita personální práce a dalšího vzdělávání. Na hodnocení průběhu vzdělávání a dosahovaných výsledků se zaměřují školy v daleko menší míře.

Vlastní hodnocení má ovlivňovat vzdělávací strategie a další rozvoj školy, tento **účinek je však prozatím nevýrazný**. Nejčastěji jsou přijímána opatření k zajištění bezpečnosti a provozu, úsporná opatření z důvodu nedostatku finančních prostředků a

řešeny stížnosti rodičů. Školy často pasivně přijímají pouze opatření na základě závěrů kontrolních orgánů a zřizovatele.

3. Podmínky předškolního vzdělávání

- **Materiální podmínky**

Materiální podmínky byly v jednotlivých školách hodnoceny podle potřeb a možností k naplňování požadavků RVP PV. Celkově dochází k dalšímu zkvalitňování prostředí. V postupné modernizaci kuchyní a zahrad je zřetelná snaha přizpůsobit jejich vybavení evropským normám. Ve volných třídách se zřizují tělocvičny, nebo se ve sloučených subjektech častěji využívá tělocvična základní školy. Větší důraz je kladen na zdravý životní styl dětí - k tomu jsou přijímána opatření v organizaci dne, ve stravování a v dodržování pitného režimu. Doplnění optimálního vybavení podle požadavků platného rámcového vzdělávacího programu je omezeno finančními zdroji a někdy též postojem zřizovatelů.

Charakteristickým znakem je **příznivé sociální klima** mateřských škol, které jednoznačně podporuje zdravý rozvoj osobnosti dítěte. Pozitivně lze hodnotit především respekt školy k potřebám dětí, přátelské vztahy mezi zaměstnanci a celkově pohodovou atmosféru v mateřské škole. Dle pedagogů sociální klima negativně ovlivňuje především nízká prestiž jejich povolání u veřejnosti a nižší finanční ohodnocení ve vztahu k jeho náročnosti.

S příznivým sociálním klimatem souvisejí i **podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví**, resp. vnímání prostoru v MŠ jako čistého, bezpečného prostředí ochraňujícího zdraví dětí. Reálnou podstatu těchto pocitů prokazují i údaje o úrazovosti v MŠ, kterou ČŠI začala sledovat a vyhodnocovat od ledna 2005. V daném školním roce připadly v mateřských školách 2 úrazy na 1000 dětí.

Inspekce hodnotila také **personální podmínky**. Pozitivní je, že předpoklady pro výkon funkce pedagogického pracovníka a odborná kvalifikace jsou v předškolním vzdělávání trvale na vysoké úrovni. Zjištěný podíl odborně kvalifikovaných ředitelek v navštívených mateřských školách (87%) odpovídá dlouhodobému celostátnímu průměru. Chybí však více mladých učitelek, věkový průměr pedagožek je poměrně vysoký (43,5 roku). V řízení škol dosahovaly v MŠ velmi dobrých výsledků ředitelky, které absolvovaly studium pro ředitele škol, příp. studium školského managementu. Ve sloučených školách (ZŠ a MŠ) věnují ředitelé potřebnou pozornost problematice předškolního vzdělávání a častěji než v předchozích letech vytvářejí dostatečný prostor pro uplatnění kompetence vedoucí učitelky. V řadě případů se již ukazuje, že toto spojení není jen ekonomicky přínosné, ale má i pedagogické výhody.

Co se týče **organizace předškolního vzdělávání**, inspekce ve vybraných mateřských školách zjistila, že je velmi výrazně ovlivněna nastavením krajských normativů. Objevuje se zde řada vážných problémů. Nezřídka se stává, že pokud chce škola udržet potřebné úvazky zaměstnanců, musí často přistoupit na vysoký počet dětí ve třídách. Stanovování výjimky z počtu, a to až na 28 dětí ve třídě, se mnohde **stává pravidlem**. Toto řešení neúměrně zhoršuje prostorové, psychosociální a organizační podmínky a jde proti podpoře rozvoje osobnosti dítěte.

Nepříznivé důsledky má i **zkracování úvazků** pedagogických pracovníků. Omezuje možnost paralelního působení učitelek, což vzhledem k bezpečnosti dětí komplikuje

zvláště dopolední činnosti organizované při pobytu mimo školu. Je omezujícím faktorem také pro optimální integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. V malých obcích bývá odpolední provoz MŠ zajišťován nekvalifikovaným pracovníkem.

Finanční nedostatečnost nepřímo ovlivňuje i **integraci dětí** se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním. V daném školním roce byl zaznamenán trend integrovat většinou jen těžce postižené děti. Děti s lehčím postižením zpravidla vykazovány nejsou, protože ředitelky nemají finanční podmínky k tomu, aby zabezpečily požadovaný snížený počet dětí ve třídě.

Změny v předškolním vzdělávání a zákon o pedagogických pracovnících kladou vysoké nároky na připravenost pedagogických pracovníků v mateřských školách. Proto inspekce hodnotila také **další vzdělávání pedagogických pracovníků v předškolním vzdělávání**. Podle zjištění z inspekční činnosti a šetření ÚIV se další vzdělávání uskutečňuje prioritně podle okamžité potřeby školy, podle ceny a časového rozvržení vzdělávacích akcí. Z provozních a ekonomických důvodů není možné plně uspokojovat různé vzdělávací zájmy učitelů. Nejdůležitějšími prioritami byly kurzy a semináře k tvorbě ŠVP, zvyšování informační gramotnosti, k Výchově ke zdraví a jazykové vzdělávání. Častá je účast ve vzdělávání zaměřeném na výchovnou prevenci nebo na témata speciální pedagogiky. Největší zájem je o manažerské vzdělávání ředitelky mateřských škol. Na další vzdělávání pedagogických pracovníků byla ve sledovaných MŠ průměrně vynaložena částka 953 Kč na jednoho pedagogického pracovníka, z toho ze státního rozpočtu bylo hrazeno 719 Kč.

- **Finanční podmínky**

Z analýzy celostátních ekonomických ukazatelů (zdroj ÚIV) vyplývá, že v roce 2005 byly celkové náklady na 1 dítě (zahrnující přímé náklady na vzdělání a náklady na zajištění provozu škol) v mateřské škole ve výši 35 183 Kč. Z celkových nákladů na činnost mateřských škol jsou nejvyšší položkou přímé výdaje na vzdělávání¹ financované ze státního rozpočtu. Podíl finančních prostředků státního rozpočtu na celkových výdajích sledovaných MŠ činil v průměru 69,24%. V hodnocených MŠ bylo zjištěno, že úroveň krajských normativů dosahuje v průměru 111,54% minimální úrovně financování. Nejnižší úroveň financování – 102,27% minimální úrovně krajského normativu – byla zjištěna v mateřských školách v Kraji Vysočina. Nejvyšší hodnoty 117,99% dosáhl tento ukazatel v Moravskoslezském kraji.

¹ Přímé výdaje na vzdělávání zahrnují zejména osobní náklady, další náklady vyplývající z pracovně právních vztahů, výdaje na nezbytné navýšení nákladů spojených s výukou dětí zdravotně postižených, výdaje na učební pomůcky, školní potřeby a na učebnice, pokud jsou podle školského zákona poskytovány bezplatně a rovněž výdaje na vzdělávání pedagogických pracovníků.